

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 9 (73), 2017

CEJSH

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

Crossref

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2017

УДК 371

Засновник та редакція

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 4 від 27.11.2017)

Редакційна колегія:

- А. А. Сбруєва** – доктор педагогічних наук, професор (**головний редактор**) (Україна);
М. А. Бойченко – кандидат педагогічних наук, доцент (заступник головного редактора)
(Україна);
О. Є. Антонова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Дж. Бішоп – доктор філософії, професор (США) (**J. Bishop** – PhD, professor (USA));
В. С. Бугрій – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
К. Бялобжеська – доктор гуманітарних наук (Польща) (**K. Białobrzecka** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
Б. В. Год – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Єременко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Е. Кантович – доктор хабілітований, професор (Польща) (**E. Kantovych** – dr. hab., prof.
(Polska));
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща) (**C. Kurkowski** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
О. В. Лобова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. І. Статівка – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. О. Цикін – доктор філософських наук, професор (Україна);
Н. Н. Чайченко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
М. Яворська-Вітковська – доктор хабілітований, професор (Польща) (**M. Jaworska-
Witkowska** – dr. hab., prof. (Polska));
М. О. Лазарев – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Полякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)
(Україна)

Затверджено як фаховий журнал з педагогічних наук
(наказ МОН України № 1021 від 07.10.2015)

*Журнал індексується в Crossref, Index Copernicus Master List, Cite Factor,
Google Scholar та CEJSH.*

У журналі відображено результати актуальних досліджень з проблем
порівняльної педагогіки, історії освіти та загальної педагогіки, педагогіки вищої школи.

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Нуржинська Анастасія. Деякі аспекти закордонного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків із громадськістю.....	3
Теренко Олена. Можливості базової освіти дорослих у подоланні неграмотності: канадський досвід	12

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Бушнев Юрій. Моделювання процесу формування громадянської позиції майбутніх учителів у позанавчальній діяльності в умовах педагогічного коледжу	23
Дерека Тетяна. Особливості формування акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання у процесі науково-дослідної роботи	33
Зозуляк-Случик Роксоляна. Теоретико-методологічний аналіз процесу формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах	42
Зуєва Лариса. Цільова програма професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів – фактор результативності психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України	52
Коваленко Наталія. Майстер-клас як форма презентації результатів студентського педагогічного дослідження	67
Коновалова Людмила. Технологічний концепт організації навчання фармакоєкономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах	78
Корнеєва Ірина. Етапи навчання професійно-орієнтованого монологу-презентації майбутніх дизайнерів і відповідна система вправ ..	86
Ло Чао. Діагностика стану персоніфікованої проєкції вокальної підготовки майбутніх учителів музики	97
Приймак Сергій. Функціональний стан кардіореспіраторної системи студентів, що спеціалізуються в біатлоні в базальних умовах	106
Сіданіч Ірина. Управління впровадженням духовно-морального компонента в систему магістерської підготовки майбутніх викладачів зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі»	118
Цуруль Ольга. Методика організації та проведення семінарів: особливості підготовки майбутніх учителів біології	130

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Золотарьова Тетяна. Методика стимулювання гіперкомпенсації порушень	141
Самойлова Юлія. Нормативні, змістові та процесуальні засади діяльності інноваційних шкільних мереж України	152
Сидоренко Олена. Громадська і приватна ініціатива як чинник розвитку вищої освіти у другій половині XIX – на початку XX століття.....	167
Султанова Наталя. Соціальні інститути державного утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні як засіб соціального виховання дітей (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.)	178
Шкільний Олександр. Підготовка до розв'язування тестових завдань ЗНО з математики з повним поясненням	189

СОДЕРЖАНИЕ

РАЗДЕЛ I. ПРОБЛЕМЫ СРАВНИТЕЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

- Нуржинская Анастасия.** Некоторые аспекты зарубежного опыта профессиональной подготовки будущих специалистов по связям с общественностью 3
- Теренко Елена.** Возможности базового образования взрослых в ликвидации неграмотности: канадский опыт..... 12

РАЗДЕЛ II. ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИКИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

- Бушнев Юрий.** Моделирование процесса формирования гражданской позиции будущих учителей во внеучебной деятельности в условиях педагогического колледжа 23
- Дерека Татьяна.** Особенности формирования акмеологической компетентности специалистов физического воспитания в процессе научно-исследовательской работы 33
- Зозуляк-Случик Роксоляна.** Теоретико-методологический анализ процесса формирования профессиональной этики будущих социальных работников в высших учебных заведениях 42
- Зуева Лариса.** Целевая программа профессионально-педагогического отбора судей-преподавателей – фактор результативности психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судейского образования Украины 52
- Коваленко Наталия.** Мастер-класс как форма презентации результатов студенческого педагогического исследования..... 67
- Коновалова Людмила.** Технологический концепт организации обучения фармакоэкономики будущих провизоров в высших медицинских учебных заведениях..... 78
- Корнеева Ирина.** Этапы обучения профессионально ориентированного монолога-презентации будущих дизайнеров и соответствующая система упражнений..... 86
- Ло Чао.** Диагностика состояния персонифицированной проекции вокальной подготовки будущих учителей музыки 97
- Приймак Сергей.** Функциональное состояние кардиореспираторной системы студентов, специализирующихся в биатлоне в базальных условиях..... 106
- Сиданич Ирина.** Управление внедрением духовно-нравственного компонента в систему магистерской подготовки будущих преподавателей по специализации «Христианская педагогика в высшей школе» 118
- Цуруль Ольга.** Методика организации и проведения семинаров: особенности подготовки будущих учителей биологии..... 130

training for masters in specialization "Christian pedagogy in higher school"; highlights the main problems of spiritual and moral component in preparation of the future teachers of Christian pedagogy in terms of reforming higher education.

The deepening of a constructive dialogue between theology and secular science, development of new research collaboration, preparation of teaching aids, textbooks, education and training concepts, which, on the one hand would take into account the Christian tradition, and on the other trends of modern science, is necessary. Teachers of the Christian pedagogy constantly seek new ways to know the truth, to find the keys to the hearts and minds of students. An effective national system of higher education is not only important, it is a key focus of the university, and the most important resource tool for development sacred mission of modern education.

Today the impact of religious content for higher education remains open, and teaching (not teaching) basics of religious knowledge in higher education institutions and its shape depends almost entirely on ideological preferences, and sometimes, unfortunately, on the material interest of the leaders of this or that education institution. The right to free choice of belief must be kept for each as the private affair of the individual. This means that religion should be represented in Ukrainian education not as an ideology but as a part of scientific knowledge about man and society because of their inherent cultural value. Christian education has to form young people's trust in the traditional spiritual values of Ukrainian society, tolerance towards other religious beliefs, which in turn is an effective means of forming spiritual people.

Further exploration will be focused on the development and implementation in the educational process of higher school of the model of training in management education in Christian schools in Ukraine.

Key words: *implementation management, master's training of the future teachers, content of learning, specialization, Christian pedagogy in higher school.*

УДК 378.011.3-051:57

Ольга Цуруль

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
ORCID ID 0000-0002-8298-8395
DOI 10.24139/2312-5993/2017.09/130-140

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

У статті досліджується проблема методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів. Установлено відсутність усталеного, єдиного розуміння місця шкільного семінару в системі навчальних занять: у методичних дослідженнях семінар розглядається як окрема форма організації навчання біології або вид уроку. Обґрунтовано сутність і розкрито особливості методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Характеризовано її інваріантну та варіативні складові.

Ключові слова: *семінар, методична підготовка, майбутні вчителі біології, методика навчання біології, методична готовність.*

Постановка проблеми. Згідно з Концепцією розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., Проекту Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи розпочинається реформа, яка «перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку й конкурентоспроможності України» [7, 7]. Передбачаються кардинальні зміни в організації освітнього процесу: перехід від традиційного (інформаційно-пояснювального) до компетентісно-орієнтованого навчання.

Однією з форм організації навчання біології в закладах загальної середньої освіти (ЗСО), під час реалізації якої створюються належні умови для організації такого навчання, є семінар. Тематика семінарів (як і уроків, навчальних екскурсій) визначається навчальною програмою з біології [14], а тому методика організації та проведення семінарів – складова методичної підготовки майбутніх учителів біології.

Аналіз актуальних досліджень. Наукову основу методичної підготовки майбутніх учителів до організації і проведення семінарів складають роботи провідних вітчизняних та зарубіжних учених-педагогів: І. Я. Лернера (1981), Ю. І. Мальованого (1992), І. П. Подласого (1999), В. Є. Римаренка (1981), А. В. Усової (1975), А. В. Хуторського (2001), І. М. Чередова (1987), О. Г. Ярошенко (1997) та ін.

Загальнодидактичні та методичні підходи до організації семінарів, визначені в дослідженнях, які вже стали класичними з проблеми, не втратили своєї актуальності та активно переосмислюються в сучасних наукових розвідках.

Так, зокрема, вітчизняними науковцями О. В. Кузьменко та Н. Б. Решетняк здійснено аналіз дидактичної теорії семінарського заняття [8]. Дослідниці вказують на відсутність єдиного підходу до розуміння родової приналежності дидактичного поняття «семінар» та детально розкривають зміст, специфіку, функції шкільного семінару відповідно до виокремлених історичних етапів його вивчення.

О. В. Барановська, розглядаючи зміни усталених форм організації навчання в контексті реалізації завдань профільної школи, указує на такі особливості семінару: високий рівень самостійності учнів на всіх етапах його підготовки і проведення; основні види діяльності – робота з літературою, використання додаткових джерел інформації, оформлення результатів самостійної роботи у вигляді конспекту, реферату, доповіді, тез; виступ із відповідним повідомленням на занятті, участь у дискусії, аналіз, обговорення і рецензування виступів однокласників тощо [2, 41]. За результатами проведеного опитування вчителів-предметників, які працюють у старшій школі, ученою зроблено висновок про те, що семінар є другою після комбінованого уроку найрозповсюдженішою формою навчання (на думку 70 % респондентів).

На думку Л. В. Пилипець і Н. Ю. Абишевої, семінарські заняття є перехідною формою від організації навчальних занять у ЗСО до навчальних семінарів у професійно-технічних закладах та закладах вищої освіти (ЗВО) [13].

Практично-орієнтований інтерес до методики проведення шкільних семінарів реалізується на рівні сучасних методичних розробок творчих учителів біології та методистів: Т. Є. Буяло (2008), Н. Є. Галицької (2013), О. М. Кулініч (2012), Т. А. Небикової (2011), Т. І. Павленко (2014), С. В. Шафранової (2012) та ін.

Здійснений аналіз досліджень із методики навчання біології (МНБ) дає змогу констатувати відсутність усталеного, єдиного розуміння місця шкільного семінару в системі навчальних занять:

1) окрема форма організації навчання біології – Н. М. Антіпова [1, 146], І. В. Мороз [6, 370], А. П. Пуговкін [15, 67], О. А. Цуруль [17, 48] та ін.

2) вид уроку – М. М. Барна [3, 23], Т. Є. Буяло [5, 29], М. З. Васільєва [12, 72], Т. В. Голікова [4, 182], В. І. Шулдик [18, 70] та ін.

Така невизначеність є, на нашу думку, однією з причин фрагментарного відображення методики організації та проведення семінарів у змісті методичної підготовки майбутніх учителів біології.

Так, зокрема, Т. В. Голікова до заняття «Методика проведення уроку-семінару з біології» визначає такий перелік умінь, що формуються в майбутніх учителів біології: визначати тему семінару, виокремлювати систему понять, які вивчаються, формулювати для учнів запитання та завдання, складати план проведення семінару, готувати учнів до семінару [4, 182]. Зазначені вміння формуються під час опрацювання однієї теми змісту біології старшої школи «Походження людини», провідна форма роботи студентів – групова.

У посібнику «Практикум з теорії та методики біології» методист В. І. Шулдик у короткому поясненні до трьох лабораторних занять використовує поняття «урок-семінар»: як різновид уроку засвоєння нових знань [18, 70] і уроку узагальнення та систематизації знань [18, 78], а також розкриваючи особливості вивчення біології у старшій школі [18, 139].

Аналіз інформаційних джерел з проблеми методичної підготовки майбутніх учителів біології свідчить про відсутність спеціальних досліджень, предметом яких є методична підготовка майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів.

Виявлена суперечність між реальними потребами шкільної практики навчання біології в організації семінарів та недостатньою розробленістю проблеми на рівні методичної підготовки майбутніх учителів біології визначила актуальність та напрям нашого дослідницького пошуку.

Мета статті: обґрунтувати сутність і розкрити особливості методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова.

Методи дослідження: аналіз інформаційних джерел та нормативних освітніх документів, вивчення педагогічного досвіду, системно-структурний аналіз, абстрагування, синтез, узагальнення, порівняння, анкетування, інтерпретація одержаних результатів.

Виклад основного матеріалу. Семінар (семінарське заняття, шкільний семінар) – це форма навчального заняття, що передбачає самостійне, переважно в позаурочний час здобуття знань учнями з використанням різноманітних джерел і наступне колективне обговорення в класі результатів цієї роботи [6, 370].

Базовим для нашого дослідження є розуміння семінару як окремої, однієї із провідних форм організації сучасного освітнього процесу з біології. Досліджувана форма є ефективною й доцільною не лише у старшій, а і в основній школі. Особливою є роль навчальних семінарів у старшій профільній школі.

Методична цінність семінарів у навчально-виховному процесі з біології незаперечна, адже у процесі їх проведення відбувається:

- розвиток в учнів пізнавальної самостійності, мисленнєвих операцій, мовлення, творчих здібностей, інформаційних та комунікативних умінь;
- активізація пізнавальної діяльності учнів;
- поглиблене вивчення навчального матеріалу;
- практичне застосування набутих теоретичних знань;
- створення ситуації успіху та формування позитивної мотивації;
- формування в учнів внутрішньої потреби в навчанні впродовж життя.

Учені акцентують увагу на ретельній підготовці вчителя до семінарських занять та визначають такий зміст його діяльності:

- визначення мети та завдань семінару;
- складання орієнтовного плану семінару (визначення провідних питань та послідовності їх обговорення);
- вивчення літератури за питаннями семінару з метою розширення й поглиблення власних знань та коригування плану семінару;
- визначення змісту і характеру діяльності учнів у процесі підготовки до семінару, формулювання завдань;
- підбір літератури, рекомендованої учням для підготовки до семінару;
- повідомлення завдань та плану семінару;
- розподіл загальних та індивідуальних завдань;
- проведення консультацій учням;
- остаточне уточнення плану семінару й методики його проведення;
- підготовка обладнання та наочних посібників [13].

Формування в майбутніх учителів біології методичних знань та відповідних умінь здійснювати планування, організацію та проведення семінарських занять відбувається в межах вивчення теми 3.4 «Різноманітність форм навчання біології» (дисципліна «Методика

навчання біології»), модуль III «Засоби, методи, форми організації навчання та діагностики навчальних досягнень учнів з біології» [10, 14]). На формування когнітивного компоненту методичної готовності майбутніх учителів біології орієнтований зміст *лекції* «Особливості організації та проведення лекцій та семінарів як форм навчальних занять із біології»: семінар як дидактична категорія, його переваги та недоліки, сутність підготовки та проведення, умови ефективної реалізації в навчанні біології учнів основної та старшої школи.

У межах *самостійної позааудиторної роботи* студентам пропонується виконати таке завдання: «Здійсніть порівняльну характеристику семінарів із біології, заповніть таблицю (табл. 1)» [16, 12]:

Таблиця 1

Порівняльна характеристика семінарських занять із біології

Ознака для порівняння	Класичний семінар	Робочий семінар

Актуалізація, поглиблення й розширення досліджуваних методичних знань, формування діяльнісного компоненту методичної готовності здійснюється під час системи *лабораторних занять* з МНБ, серед яких ключова роль належить таким [11, 62–68]:

- 1) організація групової навчальної діяльності на заняттях з біології;
- 2) оекційно-семінарська система навчання;
- 3) оекційно-семінарська система навчання М. П. Гузика на уроках біології.

Детальне опрацювання методики підготовки і проведення семінарів здійснюється не лише під час фронтальної та групової аудиторної роботи студентів, важлива роль належить *самостійній аудиторній і позааудиторній роботі* [16] (табл. 2). Наприклад, завдання для самостійної аудиторної роботи студентів на занятті «Лекційно-семінарська система навчання біології»:

- 1) складіть тематичне планування вивчення однієї з навчальних тем біології-9 в умовах лекційно-семінарської системи навчання;
- 2) розробіть план-конспект заняття (на ваш вибір): а) лекції; б) семінарського заняття; в) практикуму; г) залікового заняття;
- 3) запропонуйте алгоритм проведення семінару за умови:
  - а) високого рівня пізнавальної активності учнів;
  - б) середнього рівня пізнавальної активності учнів.

Зміст самостійної позааудиторної роботи студентів, орієнтованої на формування методичної готовності до проведення семінарів

№ з/п	Тема заняття	Завдання [16]
14	Методика вивчення теми «Птахи»	Розробіть план-конспект уроку-семінару «Птахи лісу»
19	Статеве виховання учнів під час вивчення біології	Розробіть план-конспект навчального заняття з теми «Розмноження та розвиток людини», форма проведення якого (на ваш вибір): а) урок-інтерв'ю; б) прес-конференція; в) класичний семінар; г) усний журнал
28	Організація процесу навчання біології учнів старшої школи	Складіть план проведення семінару (на ваш вибір) та укладіть перелік рекомендованої для його підготовки літератури (для учнів): а) «Генетичні основи селекції організмів»; б) «Генна інженерія»; в) «Проблеми, пов'язані з генетично модифікованими організмами та продуктами, отриманими від них»; г) «Можливості й небезпека клонування організмів»
32	Методика вивчення розділу «Історичний розвиток органічного світу»	Розробіть план-конспект навчального заняття на тему «Сучасні гіпотези еволюції», форма проведення якого (на ваш вибір): а) класичний семінар; б) робочий семінар; в) лекція; г) навчальна конференція; д) диспут

Важливим етапом методичного становлення майбутніх учителів є *виробнича педагогічна практика*, під час якої студенти мають можливість розробити та апробувати різноманітні варіанти проведення як робочих, так і класичних семінарів у межах реалізації програмового змісту шкільної біології та варіативної його складової (у межах курсів за вибором та факультативів).

З метою одержання об'єктивної інформації щодо структури та рівня сформованості досліджуваних методичних знань, ми провели анкетування бакалаврів-випускників факультету природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М. П. Драгоманова (табл. 3).

Як свідчать представлені в табл. 3 результати, 75 % студентів денної та 71 % заочної форм навчання дали правильне визначення поняттю «семінар».

56 % і 50 % відповідно вказали на зв'язок семінару і лекції, 27 % і 21 % – семінару і комбінованого уроку, 17 % і 29 % семінару й навчальної екскурсії.

Таблиця 3

Інформованість майбутніх учителів біології денної (ДФ) і заочної (ЗФ) форм навчання щодо методики організації та проведення семінарів

Елемент знань	Форма навчання	Кількість студентів, які володіють інформацією (у %)		
		повністю	частково	не володіють
Поняття про семінар	ДФ	75	10	15
	ЗФ	71	4	25
Контингент учнів	ДФ	94	-	6
	ЗФ	71	-	29
Тематика	ДФ	75	10	15
	ЗФ	50	15	35
Структура робочого семінару	ДФ	81	8	11
	ЗФ	31	12	57
Форми навчальної діяльності учнів	ДФ	80	16	4
	ЗФ	56	27	17

Метою проведення семінару, на думку 62 % студентів денної форми навчання, є «активізація пізнавальної діяльності учнів» (поділяє їх думку 29 % студентів заочної форми навчання), «формування інтересу до науково-дослідної роботи» – 12 % студентів денної і 29 % студентів заочної форми навчання, «створення позитивної мотивації та зниження емоційної напруги» – 26 % і 42 % відповідно.

Переважає більшість опитаних (94 % студентів денної та 71 % студентів заочної форми навчання) вважає, що семінари доцільно проводити як в основній, так і у старшій школі, тоді як 6 % та 29 % студентів відповідно вказали лише на учнів старшої школи.

Тематика семінарських занять, на думку 75 % студентів денної та 50 % студентів заочної форми навчання, визначається навчальною програмою, 10 % та 15 % відповідно – учителем, а 15 % та 35 % – учнями.

Переважає більшість студентів денної форми навчання вірно визначили всі три структурні елементи робочого семінару (81 % опитаних), 8 % – указали на коригувальну та навчальну частини, 11 % – разом із окремими структурними елементами робочого семінару (коригувальною, навчальною та контролювальною частинами) зазначили «вступне слово вчителя», «виступи учнів» тощо. Студенти заочної форми навчання виявили низький рівень обізнаності зі структурою робочого семінару: лише 31 % опитаних вірно визначили його структурні елементи.

80 % студентів денної та 56 % студентів заочної форми навчання вказали на групову й індивідуальну форми навчальної діяльності учнів як провідні на семінарських заняттях. На думку відповідно 16 % та 27 % опитаних студентів, такою є групова навчальна діяльність.

Отже, узагальнення результатів дослідження, представлених у табл. 3, дає підстави для висновку про доцільність та ефективність запропонованого підходу в організації методичної підготовки майбутніх учителів біології до планування, організації та проведення семінарів. Виявлені відмінності в рівні інформованості студентів денної та заочної форм навчання є закономірними, пов'язані зі специфікою організації освітнього процесу у ЗВО.

Розглянуті форми методичної підготовки є, на нашу думку, інваріантною складовою методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів. Варіативна складова передбачає виконання студентами *тематичних науково-дослідних завдань, курсове проектування та виконання кваліфікаційних робіт*.

Орієнтовний перелік тем для курсового проектування.

1. Методика підготовки та проведення семінарських занять із біології в основній (старшій) школі.

2. Семінар як форма організації навчально-виховної роботи з біології.

3. Розвиток в учнів основної (старшої) школи пізнавальної самостійності на семінарських заняттях із біології.

4. Організація групової навчальної діяльності на навчальних заняттях із біології в основній (старшій) школі.

5. Формування в учнів біологічних понять на семінарських заняттях в основній (старшій) школі.

6. Розвиток інформаційних умінь на семінарських заняттях в основній (старшій) школі.

7. Розвиток предметної компетентності учнів основної (старшої) школи на семінарських заняттях із біології.

Як показав досвід упровадження запропонованого підходу, результати власного наукового пошуку майбутні вчителі біології активно оприлюднюють на засіданнях проблемної групи, гуртка, наукових конференціях та форумах [9], що доцільно, на нашу думку, розглядати як один із показників сформованості у студентів методичної готовності до організації та проведення семінарів з біології у ЗСО.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнення результатів проведеного дослідження дає змогу констатувати високу результативність і доцільність обраного шляху, форм та засобів методичної підготовки майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів.

Реалізація запропонованого підходу забезпечує якісно інший рівень формування не лише відповідних знань та вмінь, а й методичну готовність майбутніх учителів біології до організації та проведення семінарів. Перспективними та актуальними для педагогічної теорії і шкільної

практики навчання біології є дослідження особливостей методичної підготовки майбутніх учителів біології до проведення семінарів із використанням сучасних педагогічних технологій (інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, розвитку критичного мислення).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова, Н. М., Шевченко, Н. В. (2005). Методические основы экологизации учебного материала в разделе «Животные». *Проблемы модернизации школьных учебников биологии* (с. 145–148). М. : МГОУ (Antipova, N. M., Shevchenko, N. V. (2005). Methodical bases of greening of a training material in the section «Animals». *Problems of modernization of school textbooks of biology* (pp. 145–148). M : MGOU).
2. Барановська, О. (2007). Форми навчання в профільній школі. *Біологія і хімія в школі*, 4, 38–41. (Baranovska, O. (2007) Forms of education at profile school. *Biology and chemistry in school*, 4, 38–41).
3. Барна, М. М., Барна, Л. С., Яцук, Г. Ф. (2005). *Навчальні заняття з біології: можливі варіанти*. Т. : Астон. (Barna, M. M., Barna, L. S., Yatsuk, G. F. (2005). *Lessons of biology: possible options*. T. : Aston).
4. Голикова, Т. В., Галкина, Е. А., Пакулова, В. М. (2013) *Методика обучения биологии : учеб. пос. к выполнению лабораторно-практических занятий*. Красноярск : КГПУ. (Golikova, T. V., Galkina, E. A., Pakulova, V. M. (2013). *Methods of teaching biology: the education guidance to performance of laboratory classes*. Krasnoyarsk : KGPU).
5. Даць, А. В., Буяло, Т. Є. (2016). Семінар як ефективна форма проведення уроків біології у 8 класі. *Педагогіка: традиції та інновації*. (с. 29–32). Херсон : Гельветика. (Dats', A. V., Buyalo, T. E. (2016). Seminar as an effective form of carrying out lessons of biology in the 8th class. *Pedagogics: traditions and innovations*. (pp. 29–32). Kherson : Gelvetika).
6. Мороз, І. В., Степанюк, А. В., Гончар, О. Д. (2006). *Загальна методика навчання біології*. К. : Либідь. (Moroz, I. V., Stepanyuk, A. V., Honchar, O. D. (2006). *General methods of teaching biology*. K. : Lybid').
7. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepcziva.html>. (Concept of New Ukrainian school. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepcziva.html>).
8. Кузьменко, О. В., Решетняк, Н. Б. (2011). Навчальний семінар як об'єкт педагогічного дослідження. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*, 30, 15–21. (Kuzmenko, O. V., Reshetnyak, N. B. (2011). Educational seminar as object of a pedagogical research. *National technical university «Kharkiv polytechnic institute» Bulletin*, 30, 15–21).
9. Марціновська, Ю. В., Цуруль, О. А. (2014). Методика організації та проведення семінарських занять з біології у старшій школі. *Пошук молодих*, 13, 124–126. (Martsinovskaya, Yu. V., Tsurul', O. A. (2014). Methods of organization and conduct seminar of biology in high school. *Search of young people*, 13, 124–126).
10. Мороз, І. В., Степанюк, А. В., Міщук, Н. Й., Жирська, Г. Я., Барна, Л. С., Гончар, О. Д., Цуруль, О. А. (2012). *Методика навчання біології. Програма навчальної дисципліни*. К. : НПУ. (Moroz, I. V., Stepanyuk, A. V., Mishchuk, N. E., Zhirska, G. Ya., Barna, L. S., Gonchar, O. D., Tsurul', O. A. (2012). *Methods of teaching biology. Program of a course*. K. : NPU).
11. Мороз, І. В., Гончар, А. Д., Буяло, Т. Є., Цуруль, О. А., Фруктова, Я. С. (2010). *Методика навчання біології та природознавства: Практикум*. К. : НПУ (Moroz, I. V., Gonchar, A. D., Buyalo, T. E., Tsurul', O. A., Fruktova, Ya. S. (2010). *Methods of teaching biology and natural sciences: Laboratory manual*. K. : NPU).
12. Васильєва, М. З. (2008). *Методика преподавания биологии: учебно-методический комплекс*. Горно-Алтайск : РИО ГАГУ. (Vasylyeva, M. Z. (2008). *Methods of teaching biology: educational and methodical complex*. Horno-Altaysk : RYO HAHU).
13. Пилипец, Л. В., Абышева, Н. Ю. (2015). Семинарские занятия в образовательном процессе школы. *Современные проблемы науки и образования*, 6. Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22451>. (Pilipets, L. V., Aбыsheva, N. Yu. The seminars in the school's educational process. *Modern problems of science and education*, 6. Retrieved from: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22451>).

14. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Біологія. 7–11 класи. (2005). К., Ірпін' : Перун. (*Program for comprehensive school. Biology 7–11 classes* (2005). K., Irpin' : Perun).

15. Пуговкин, А. П., Пуговкина, Н. А. (2007). Направления междисциплинарных связей в курсе биологии (10–11 кл., базовый уровень) на примере раздела «Основы биологии клетки». *Актуальные проблемы методики преподавания биологии и экологии в школе и ВУЗе* (с. 67–68). М. : МГОУ. (Pugovkin, A. P., Pugovkina, N. A. The direction of cross-disciplinary communications it is aware of biology (10-11 cl., basic level) on the example of the section «Fundamentals of Cytobiology» *Current problems of a methods of teaching biology and ecology at school and higher education institution* (pp. 67–68). M : MGOU).

16. Цуруль, О. А. (2010). *Збірник завдань для самостійної роботи студентів з методики навчання біології: метод. пос.* К. : НПУ. (Tsurul', O. A. (2010). *Collection of tasks for students' self – study work on the methods of teaching biology*. K. : NPU).

17. Цуруль, О. А. (2001). Формування біологічних понять в умовах групового навчання школярів. *Біологія і хімія в школі*, 1, 47–51. (Tsurul', O. A. (2001). Formation of biological concepts of conditions of group training of pupils. *Biology and chemistry in school*, 1, 47–51).

18. Шулдик, В. І. *Практикум з теорії та методики біології (за кредитно-трансферною системою навчання): навч.-метод. пос.* Умань : ПП Жовтий. (Shuldyk, V. I. (2011). *Laboratory manual of theory and methods of teaching biology (for credit and transfer system of training)*. Uman' : PP Zhovtyy).

РЕЗЮМЕ

Цуруль Ольга. Методика организации и проведения семинаров: особенности подготовки будущих учителей биологии.

В статье исследуется проблема методической подготовки будущих учителей биологии к организации и проведению семинаров. Установлено отсутствие устоявшегося понимания места школьного семинара в системе учебных занятий: в методических исследованиях семинар рассматривается как отдельная форма организации обучения биологии или вид урока. Обоснована сущность и раскрыты особенности методической подготовки будущих учителей биологии к организации и проведению семинаров в Национальном педагогическом университете имени М. П. Драгоманова. Охарактеризованы ее инвариантная и вариативная составляющие.

Ключевые слова: семинар, методическая подготовка, будущие учителя биологии, методика обучения биологии, методическая готовность.

SUMMARY

Tsurul Olha. Methods of organizing and conducting seminars: the features of the future biology teachers' training.

Introduction. *The problem of methodological training of the future biology teachers to organizing and conducting seminars is one of the most relevant for professional education. In methodological researches seminar is considered as a separate form of organization of biology teaching or a type of a lesson. Unfortunately, this problem has never been considered in current researches.*

The aim of the study is to prove the essence and to reveal the features of methodological training of the future biology teachers to organizing and conducting seminars at the National Pedagogical Dragomanov University.

Research methods. *The analysis of information sources and normative educational documents, research of pedagogical experience, system and structural analysis, abstraction, synthesis, generalization, comparison, questioning and interpretation of the received results.*

Results. *Our research contains of understanding of a seminar as a basic and separate leading form of organization of modern educational process of biology.*

The studied form is effective and expedient not only for seniors, but also for the rest of the school. Educational seminars have special role in the high profile school.

The lecture, laboratory classes and students' independent work (course "Methods of teaching biology") are the leading types of the author's approach to methodological training of the future biology teachers to organizing and conducting seminars. With a practical training for students (in secondary school) they form an invariant component of the methodological training. Research tasks, course designing and qualification works are variable components of methodological training of the future biology teachers to organizing and conducting seminars.

Conclusions and perspectives of further researches. *Realization of the offered approach provides quality level of knowledge and abilities formation as well as methodological readiness of the future biology teachers to organizing and conducting seminars. Researches of features of methodological training of the future biology teachers to conducting seminars with the use of modern pedagogical technologies (information and communication, interactive, development of critical thinking) are perspective and relevant for pedagogical theory and school practice of biology teaching.*

Key words: *seminar, methodological training, future teachers of biology, methods of teaching biology, methodological readiness.*